కరుణకము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

(భారతి - 1924 ఆగస్టు, సంచికనుంచి పునర్ముద్రితం)

కృష్ణాజిల్లాలో మొవ్వ అని ఒక గ్రామమున్నది. ఆంధ్రదేశమందు వేణుగోపాల పదాలు వినని, విని ఆనందించని, రసికులు అరుదుగా ఉంటారు. సంగీత సాహిత్యములు ఆవూరి నీరు తాగితే పట్టపడునని పూర్వము పెద్దలు చెప్పుకునే వారు. ఇప్పడట్టి దేమీ తెలియరాదు. కృష్ణ కాలువ వచ్చి ఆభూమి మాగాణి కావడముచేత నీటిగుణము మారినదని అక్కడి వారంటారు. కాబోలును ! పూర్వకాల మక్కడ సంగీత విద్వాంసు లనేకులు ఉండేవారట.

ఆ వూరికి చేరుకునే కూచిపూడి అని ఒక గ్రామమున్నది. ఆ వూరి వారందరు భాగవతము లాడుదురు. వీథినాటకాలలో వారిది పెటిన పేరు. సిద్ధేంద్రులని యోగీంద్రు లొకరు ఆ వూరివారికి ఆ విద్య నేర్చినారట ! పారంపర్యముగా ఆ విద్యనే వారభ్యసించవలసినట్లు కూడా విధించినారట. ఇప్పటికీ అక్కడ అట్లే జరుగుతున్నది. పయి రెండు గ్రామములు చేరువగా ఉండడముచేత, ఆ వూరి వారివిద్య ఈ వూరివారికి, ఈ వూరివారి విద్య ఆ వూరివారికి అంటుతూ కూడా ఉండేదట పూర్వకాలమున. నేనిప్పుడు చెప్పబోయే కథలోనివారు హరిరామయ్యగారొక్కరు తప్ప ఈ మధ్యకాలములో మొవ్వలో సంగీత విద్వాంసులు మరెవ్వరూ లేరు. హరి రామయ్యగారని అక్కడ ఒకరున్నారన్న సంగతి, ఆయన గొప్ప సంగీత విద్వాంసుడన్న సంగతి, ఈ కథ ముగిసిన తర్వాతనే ఇప్పటి వారికయినా తెలుస్తుంది.

రామయ్యగారు 1860 ఆ ప్రాంతముల జన్మించి ఉందురు. ఆయన పసితనమునాటికి తెలుగుదేశమున త్యాగరాజకృతు లంతగా వ్యాపించలేదట. అప్పుడు అష్టపదులు, తరంగాలు, తాళ్లపాక వారి పదాలు, తంజావూరి పదాలు మొదలయి నవి హెచ్చు పాడేవారట! మనము విని యెరుగముగాని హరి రామయ్యగారు బాల్యములో బహుప్రఖ్యాతిగా వీణవాయించేవారనీ, పాడేవారనీ, ఎరిగిన వారివల్ల విన్నాను. దీనికి నమ్మకముగా ఈ క్రింది కథకూడా విన్నాను. మైసూరు నుంచి వీణసాంబన్నగారని ఆ కాలములో ఒక మహావిద్వాంసుడు ఆంధ్రదేశముకు వచ్చి బందరు మొదలయిన చోట్ల శిష్యబృందముతో కొన్ని మాసములుండి, అనేక గాన సభలు జరిపి బహుకీర్తిని బహుధనమును సంపాదించుకొని వెళ్ళినాడట! ఆయనను గూర్చి అద్భుతముగా చెప్పకొంటారిప్పటికీ కొందరు. బందరులో ఒకసారి ఆయన గానసభ జరుగుతూ వుండగా ఒక డిప్టీ కలెక్టరు మీసములు మెలుపతూ నడుమ అందుకొని “ఆయ్యా ! ఫలానిరాగము వాయించండి” అని అడిగినాడట! అమృతవర్ష మన్నట్లు నేనీ రాగము హాయిగా వాయిస్తూ ఉంటే అనుభవించి ఆనందించలేక ఇంకేదో రాగము వాయించమంటాడేమి అజ్ఞుడు అని కోపించుకొని వీణ శృతి తప్పించి క్రిందపెట్టి “ఈసాంబడి పాట ఆ సాంబడు వినవలెగాని నీవు వినేదేమిటి. పో..పో”మ్మన్నాడట సాంబన్నగారు. అటువంటి సాంబన్నగారు మన హరి రామయ్యగారి వీణాగానము విని ఆనందపరవశుడై కౌగిలించుకొని “అపారమైనది నాయనా నీ పాండిత్యము” అని అభినుతించినాడట! ఆ సాంబన్నగారిప్పుడు రామయ్యగారిని మైసూరికి పిలుచుకొనిపోయి మహారాజుగారి

దర్బారులో పాట కచ్చేరి పెట్టించి గొప్ప సత్కారము జరిపించినాడట ! మహరాజుగారప్పుడు మహానందము చెంది రామయ్యగారికి రెండు నూటపదహార్లు, రెండు చేతులకు రత్నాంకితములైన కడియములు, దుశ్శాలువులు, జిలుగు బంగారు సరిగె పనిగల తలగుడ్డ, అంగీ వగైరాలు ఇచ్చి సమ్మానించినారట! ఇది మన పుట్టుకకు పూర్వపు ముచ్చట.

ఇటీవల దారిద్ర్యముచేత మురుగులజత కరిగించుకొన్నారట కాని పెట్టె చీకుళ్ళయి చిమటపోట్ల తూట్లతో ఉన్న శాలువులను, అంగీ తలగుడ్డలను, అప్పుడప్పుడు రామయ్యగారు ఎండలో ఆరబెట్టుతూ చక్కపరుస్తూ ఉండడం అనేకులెరుగుదురు. ఇంత ప్రఖ్యాత విద్వాంసుడయిన రామయ్యగారికత యిర్వైయైదేండ్లనుండి తార్మారు కాజొచ్చింది.

ఆయన కొక్కర్తే కుమార్తె. మంచి గారాబముతో కూతుర్ని పెంచినాడు. తన పాండిత్య గౌరవమునకు తగినట్టు ఉండవలెనని తాహతుమించి మంచికట్నమిచ్చి గొప్ప సంబంధము కుదిర్చినాడు. పెద్ద వైభవముతో పెండ్డి చేసినాడు. పెండ్లికి చెన్నపట్టమునుంచి గొప్ప సన్నాయిపాటగాళ్ళు వచ్చినారు. ఇంకా సంగీత విద్వాంసులనేకులు వచ్చినారు. వారికి ఆయన గొప్ప సమ్మానమలు జరిపినాడు. ఇంతయెత్తుతో వివాహము జరపడముకు తగినంత ద్రవ్యము ఆయన చేతిలో లేదు. మూడెకరాల మాగాణే ఆయనకున్న భూవసతి. తన పాండిత్య ప్రాభవమును విశ్వసించి, అప్పుచేసి ఆయన అంత గొప్పగా పెండ్లిచేసెను. పెద్ద పెద్దచోట్ల నాల్గు కచేరీలు జరిపి అవలీలగా అప్పుతీర్చగల్గుతానన అనుకొన్నాడు. ఆయన తలపు అట్లాఉంటే దైవము తలపు అన్యధాగా ఉండెను. పెళ్ళి అయి నెల తిరగకముందే ఆ అల్లుడు అంతరించినాడు. అయ్యో! ఆయనకథ అడ్డము తిరగడానికిదే ఆరంభము! కూతురి దుఃఖము పెద్ద కడుపుకోతగా ఆయన కేర్పడ్డ ఆ కష్టముతో మనస్సు చీకాకై చెడగా ఆయన రెండుమూడేళ్ళు ఇల్లు విడిచి పదచలనము చేయలేదు. చింతతో చివికిపోయినాడు. అప్పు పెరిగినది. పొలము మీద రాబడి బువ్వకు అంటీ అంటకుండా ఉన్నది. చిక్కులలో చిక్కు– కొన్నాడు. ఆ కాలమున ఆయన ఘనత ఎరిగినవారు సంగీత స్వారస్యము బాగా తెలిసిన వారు పలువురు ఉండేవారు. ఆయనకు కలిగిన ఆపదనుగూర్చి చింతిస్తూ తగిన తోడ్పాటు జరుపుటకు యత్నిస్తూ ఉండేవారు.

ఇట్లా ఉండగా ఆ కాలమున బందరులో ఒక గొప్ప షాహుగారింట్లో వివాహము వచ్చినది. జమీందారీ యెత్తున ఆ వివాహపు యేర్పాట్లు జరిగినవి. ప్రాజ్ఞులందరు ఆలోచించి ఆ పెండ్లికి హరిరామయ్యగారి పాటకచ్చేరీ నిర్ణయించినారు. అప్పులవాళ్ళ ఒత్తిళ్ళు చేత రామయ్యగారందుకు ఒప్పుకొన్నారు. మూడు నూటపదహార్లు ఇచ్చేటట్లు ఏర్పాటు జరిగినది. అప్పటికింకా గ్యాసులైట్లు ఆ ప్రాంతముల వ్యాపించలేదు. మదరాసునుండి అప్పుడే ఆ పెండ్లికి తొలిసారి వాటిని తెప్పించినారు. ఆ పెండ్లినాటి సాయంకాలము హరి రామయ్య గారి పాట కచ్చేరికి అనేకులు వచ్చిరి, గ్యాసులైట్లను వెలిగించిరి, రామయ్యగారు వీణ శృతి దిద్ది వాయింప నారంభించినారో లేదో వెలిగించడములో ఏదో అసందర్భము జరిగి అంతలో గ్యాసులైటు ఒకటి పగిలినది. పందిరికి మంటలు అంటుకొన్నవి. పెండ్లికుమార్తెకు మరికొందరికి ఒళ్ళు కాలి అమంగళము జరిగినది. దానితో రామయ్యగారి పాట అమంగళపుపాట అని దుష్ప్రతీతి పుట్టినది. రామయ్య గారి ప్రఖ్యాతి ముందర పేరెత్తజాలని వారెవరో సంగీత విద్వాంసులు యీ దుష్ప్రతీతిని చాటించినారని కొందరంటారు. ఎవరు చాటించినా ఆ ప్రతీతి మాత్రము ఆ వైపుల బాగా అల్లుకొన్నది. నాటినుండి సంగీత కచ్చేరీలకు ఆయన మాట తలపెట్టేవారు తక్కువయినారు. ఈ దుష్ప్రతీతి చేతనే కాక కాలపు మారపాటు చేత కూడా ఆయనకు సమ్మానము సన్నగిల్లినది.

ఇప్పుడు నేను చెప్పేది పదిహేనేండ్ల క్రిందటి మాట, పారసీఖత్తు పాటలు గల నాటక రంగాలు, జావళీలు, టప్పాలు మొదలయిన క్రొత్త రకపు సంగీతము, ఫిడేలు, హార్మోనియము మొదలయిన క్రొత్త రకపు జంత్రములు వెలసినవి. వాటిమీద మోజు యెక్కువయి ప్రాచీనపు జంత్రములమీద ప్రాచీన గానఫణుతుల మీద ఆదరము బీదపడినది. 'క్రొత్త వింత, పాత రోత' అన్నమాట ఉన్నదిగదా! రామయ్యగారు అది, పిదప కాలపు సంగీతమని చాటుచేయక చాటిచెప్పతూ ఉండేవారు. సంగీత స్వారస్య మెరిగినవారు ఆయన మిత్రులు ప్రాచీనులు పలువురు అంతరించిరి. క్రొత్తకారు కుఱ్ఱరకమునకు ఈయాన మాటలు హేయములుగా తోచుచుండెను అందుచేత కూడా ఈయన గౌరవము కొంత అంతరించినదని చెప్పవచ్చును. ఏది యెట్లున్నా ఆయన తన పాండిత్య విశ్వాసమును కోల్పోలేదు. వయసు మీరినవాడయినా తాను ప్రతి దినము సాయంప్రాతఃస్సమయములందు సంగీత సాధన మానేవాడు కాదు. ఊరిబయటికి పోయి వృక్షాలకు పక్షులకు, పుట్టలకు గట్టులకు, శిశువులకు పశువులకు, దినదినము తన పాట వినిపిస్తూ ఉండేవాడు. అప్పటికి యాభై, యాభైయయిదేండ్ల వాడయినా ఆయనకు పలు వరుస వేరువాయక గొగ్గి లేక తీరుగా ఉండేది.

దైవము ప్రతికూలముగ ఉంటే బంగారము కూడా పదడవుతుందంటారు. ఒకనాటి తెల్లవారు జామున వీణసాధనకు గౌసెన ఊదదీస్తూ ఉండగా ఆయన కుడిచేతి చూపుడు వేలికి, నడిమివ్రేలికి, మంద్రగబ్బ కుట్టెను. ఆయన వారము రోజులు దానితో అవస్థ పడ్డాడు. ఆ రెండు వేళ్ళు చివరకు బండబారి వంకర పోయినవి. ఆయన వీణావాదన శక్తి అంతటితో అంతరించినది. ఆయనకు దురదృష్ట పరంపర మిక్కిలి దుర్భరముగా సాగుచున్నది గదా! అప్పుల క్రింద ఇల్లూ వాకిలి, భూమి పుట్ర, చెల్లిపోయినవి. ఆలు మగడు కూతురు ఈ మువ్వురికి, మొవ్వలో బువ్వకు గడవడమే కష్టసాధ్యమైనది. దారిద్ర్య దేవత పూనినదంటే అన్ని యోగ్యతులును మన్నయి పోతవిగదా! ఆయన సంగీతమన్నా, ఆయన మాటలన్నా ఆ చుట్టుపట్టుల వారందరికి వేళాకోళము క్రిందికి వచ్చినది. ఆయన చేత మైసూరు ప్రయాణపు కథలు అప్పటి పాట కచ్చేరీ కథలు పని పాటల లేని సమయములందు యెప్పడయినా చేస్తూ వారు వారు వేళాకోళపు పొగడ్తలు పొగడుతూ ఉండేవారు. ఆత్మ వైదుష్యమందు అతివిశ్వాసముగల ఆ అమాయకుడు, నిజముగానే తనను సమ్మానిస్తున్నారని సంతోషిస్తూ ఉండేవాడు.

పదిపండ్రెండేళ్ళ క్రిందటి మాట చెప్పుతున్నాను ఆంధ్రదేశమందు నాటక సమాజములు పేట్రగినవి. నాటకులలో అభినయమును గురించి, గానమును గురించి, స్పర్ధలు, పోటీ పరీక్షలు జరుగుతున్నవి. టాలాటోలీ అభినయము, టప్పాపాటలు, సంకర సంగీతములు, రూపుమాపి శాస్త్రీయ పద్ధతుల మీద సంగీత కళను నాటక కళను సాగించవలెనని కొందరు గందరగోళము చేస్తున్నారు. పత్రికలలో వారు వీరు ఈ విషయముల మీద వ్యాసములు వ్రాయ నారంభించినారు. ఈ వార్తలు మొవ్వ రీడింగు రూములో కుఱ్ఱవాళ్ళు చదువుతూ ఉండగా రామయ్యగారు వింటూ ఉండేవారు. నిజముగా అటువంటి విమర్శనము పుట్టితే తన పాండిత్యము ప్రఖ్యాతికి రాగలదని ఆయన బులపాటపడుతూ ఉండేవాడు. బెజవాడలో నూజివీటి రామారాయణంగారు క్రొత్తగా ఒక సంగీత సభ నెలకొల్పినారనిన్నీ అందులో శాస్త్రీయమైన కర్ణాటగానమే గాని పార్సీ పాటలు మొదలయిన సంకర సంగీతములు ఉండవనిన్నీ అట్టిది నేర్పడముకు తగిన సంగీత విద్వాంసులు కావలసి ఉన్నారనిన్నీ, వారు నాటకకళ కూడా పెంపొందించేటందుకు యత్నిస్తున్నారనిన్నీ, ఆ సంగీత విద్వాంసులు అభినయ విద్యకూడా ఎరిగినవారై ఉంటే మరీ మంచిదనిన్నీ అట్టివారు బెజవాడలో శ్రీ రాజాగారిని దర్శింపదగుననిన్నీ ఒకనాడు పత్రికలో ప్రకటన ఉండగా రీడింగరూములోని కుఱ్ఱలు రామయ్య గారికి తెలిపిరి. సంగీతమందు అభినయమందు తనకంటే సమర్థుడు వేరొకరు లేడనిన్నీ తాను వెళ్ళితే తప్పక గౌరవిస్తారనిన్నీ ఆయన తలచను, మర్నాడే సకుటుంబముగా బెజవాడకు ప్రయాణమయి వెళ్ళెను. సంసార సామగ్రి వారికి ఆట్టేలేదు. వండుకొనే గిన్నె, త్రాగే చెంబు మొదలయినవి నాల్గయిదు పాత్రలు, మైసరులో ఇచ్చిన తలగుడ్డ, అంగీశాలువులు. ఇదే సామాను.

ముఖమెరుకగల ఒక పేదరాలు పెద్దమ్మ యింట్లో వారు బస చేసిరి. మంచిరోజు చూచుకొనే వచ్చినారు గనుక రామయ్యగారు బెజవాడ చేరిన మర్నాడే పొద్దుటిపూట శ్రీరాజా గారి దర్శనము చేయబోవడముకు ముస్తాబు అయినారు. ఆయన కెప్పడో ఇరవై యేళ్ల ప్రాయమప్పుడు మైసూరు సంస్థానమున ఇచ్చిన దుస్తులు అప్పటి ఆయన ఆకారపుష్టికి సరిపడే ఉండునుగాని అరవైయేళ్ల ప్రాయమప్పుడు ధరించబోతే ఎవరివో పాతవి యెరువు తెచ్చుకొన్నాడు కాబోలును అనిపించేటట్టు ఉన్నవి. వదుల్లయి వేలాడుతున్న దస్తులలో ఆయన మునిగిపోయినాడు. అందులో బహువత్సరములనుంచి పెట్టెచీకుల్లయి చిమట పోట్లుబడి వెలిసి ఉండడము చేత మరీ వికారముగా ఉండెను. ఈ సంగతి ఆయనకు తోచలేదు. ఆయన దృష్టికి అవి ఆనాటి మైసూరి సమ్మానమును స్మరింపజేస్తూ ఉత్సాహజనకముగానే ఉండెను. మైసూరికి వెళ్లినప్పటితీరుగా ఒక నిమ్మపండు, కుంకుమాక్షతలు పుచ్చుకొని శకునపరీక్ష చేసి ఎంతసేపటికీ మంచి శకునము కుదరకపోగా, పట్నవాసాలలో శకునాల పాటింపు పని లేదనుకొని ఆలస్యమైతే వర్జ్యము వస్తుందన్న తొందర చేత సాహసించి ఆయన బైలుదేరెను. శ్రీరాజాగారి బంగళా చేరి బంట్రోతులను బతిమాలుకొని లోనికి పోయి రాజాగారిని దర్శించి తన కథ విన్న వించుకొనెను. రాజాగారు మంచి రసికులు, సరసులు; అయినా, ఆ బ్రాహ్మణుని వయస్సు వేషము ప్రథమ దర్శనమందే వారికి పరిహాస్యతను కూర్చెను ఆ పైని ఆయన చెప్పిన మాటలున్నూ ఆందుకు తగినట్టే ఉండెను. పిదపకాలపు సంగీత మని సంకర సంగీతమని ఆప్పటి గాయకుల సంగీతమ నాయన గర్హించెను. ఫిడేలు, హార్మోనియము, మొదలయిన జంత్రములను చెడనాడెను. తాను ప్రాచీనమైన శుద్ధకర్ణాటమును పాడగలననిన్నీ తన తోడ్పాటు చేత శ్రీవారు స్థాపించిన గాయక సంపుము నాటక సంఘము ప్రఖ్యాతికి రాగలవనిన్నీ అమాయకముగా చెప్పెను. రాజాగారది విని వెడనవ్వు నవ్విరి, 'సరే నేడో రేపో మీరు మా సంగీతశాలకు పోయి అక్కడ గాయకులు నటులు ఉంటారు వారిని కలుసుకొని మాటాడండి, తర్వాత మీ విషయము ఆలోచించి చెప్పుతాము' అని చెప్పిరి. వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు వచ్చినాడుగదా అని మూడు రూపాయలు యియ్య బోయిరి దారిద్ర్యపు బరువు తలమీద ఉన్నప్పటికీ, ఒక్క పూట పస్తయినా పండుకొన్నాడు గాని ఆయన ఇంతవరకూ బిగలాపడి యెవ్వరిన యాచించి యెరుగడు. అయితే పెద్దసభ కావలెను, పెద్దసమ్మానము జరుగవలెను. అనియే

ఆయన తలపోత; కాని చిలిపి యాచనల కాయన చేయి ఒగ్గేవాడు కాదు. అవసరము మాత్రము అర్థణా యిచ్చినా అదే పదివేలని పుచ్చుకోదగినదిగనే ఉన్నది. ఆపూట భుక్తికి ఉన్నదో లేదో! "సంగీత శాలలోని వారిని కలుసుకొంటాను గదా ! తమరు వారితో సంప్రతించి సంగీత పండితస్థానము దయ చేయిస్తామన్నారుగదా ! ఇంతలో ఇది యెందుకులెండి ? నేనిందుకోసం వచ్చినవాణ్ణి గాను" అని విన్నవించి లేచి వచ్చినాడు. నాడే రాజాగారు సంగీతశాలకు వచ్చి యీకథను నవ్వుతూ చెప్పి అక్కడి వారిని నవ్వించిరి.

మర్నాడు రామయ్యగారు ఆ వేషముతోనే సంగీతశాలకు వెళ్లిరి, అక్కడివారు తనకు హద్దుమీరి చేసిన ఆదరము నిశ్చయముగా తన గౌరవము గుర్తించి చేసినది గానే ఆయన తలచుకొన్నాడు.

"అయ్యా మీకు మైసూరు మహారాజుగా రిచ్చేటప్పడే ఉన్నయ్యా దుస్తులకీచిమట పోట్లని – వారు కుట్టించేటప్పుడు మీ శరీరము కొల్త తీసుకోలేదు నని – పెద్దలైనారు గనుక శరీరము కృశించినదిరా అని – అయితే అప్పటి పాటకు కూడా కృశింపే ఉంటుందేమోనని – కొంచెము పాడించి చూస్తే తెలుస్తుంద"ని. తలకొకమాట చొప్పున నలుగురూ పగలబడి మాటాడిరి. "చిత్తము మైసూరు విద్వాంసులు ! ఒక కీర్తన పాడండి బాబూ!" అంటూ హార్మోనియమ శ్రుతి సాగించెను 'ఇస్సీ ! నేను పాడను, మంచి తంబూరా శ్రుతి ఉండవలెనుగాని పాడు మోత హార్మోనియము శ్రుతి పనికిరాద'ని ఆయన గర్జించెను, వారందరు ఆయనచే పాడించి తాళం పట్టించదలచుకొన్నారు గాని తంబూరా లేకపోవడము చేత అది సాగలేదు. "తాతగారు మరొకనాడు దయచేయండి. తంబూరా తెప్పించి పెట్టుతాము" అనిరి. "మోటు శ్రుతి హార్మనీ సన్నవడి గాత్ర పాటకు పనికి రాదు నాయనలారా ! ఆ శ్రుతి మానివేయండి. మీకు దివ్యమైన కర్ణాటగానము నేర్పుతాను. మరు కుఱ్ఱవాళ్ళు, కాగల వాళ్ళు. నేను పెద్దవాణ్ణయినాను. నా విద్య మీ దగ్గర నాటిపోవలెనని ఆశ ఉన్నది. శ్రీరాజా గారితో మనవి చేస్తే మీతో ఆలోచించి సెలవిస్తామన్నారు. నావల్ల మీకు ప్రఖ్యాతి వస్తుంది. అనుకూలంగా చెప్పండి. నా సంగతి నా పాట ఒకసారి వింటే మీకే తెలుస్తుంది" అని చెప్పి రామయ్యగారు మరొక నాడు తంబురా శ్రుతిమీద పాడుటకు నిశ్చయించుకొని యింటికి వచ్చిరి. తర్వాత రెండు మూణ్ణాళ్లు రాజాగారి దగ్గరకు సంగీతశాలకు, తిరిగినారు. కాని రామలక్ష్మణులు శూర్పణఖను త్రిప్పినట్లు అక్కడినుండి యిక్కడికీ యిక్కడినుండి అక్కడికీ త్రిప్పుటే గాని పాట వినే యేర్పాటు వారు చేయలేదు.

బెజవాడ తూర్పువైపున బందరు రైలు దారి ప్రక్కనున్న పెద్ద పవ్వుల తోటలో ఒకనాడు సాయంకాలము నాలుగు గంటలవేళ పది పన్నెండేళ్ల ప్రాయము గల బాలిక లిద్దరు పూలుకోస్తూ చెళ్ళు కట్టుకొంటూ ఉండిరి. ఆ తోటలో పెద్ద సంపెంగపొద జీబుగా అల్లుకొని ఉన్నది, సన్ననితోవ ఒక్కటే దానిదగ్గరకు ఇరుకుగా ఉన్నది. దూరానికీ కూడా గమగమలాడుతూ వెలగపళ్ళవాసన గలిగి ఆ సంపెంగ పువ్వుల సుగంధము ముసురుకొని ఉన్నది. ఆ చెట్టునే కొందరు మనోరంజితమనీ, సకల ఫల సంపెంగ అని, పొద సంపెంగ అనీ పేర్కొంటారు. ఏ పండు తలపుకు వస్తుందో ఆ పండువాసన ఆ పువ్వుకు ఉంటుందంటారు. కవులు నాసికోపమానముగా వర్ణించే చంపక పష్పము అది కాదు. ఆ పువ్వు చెట్టు పెద్ద వృక్షముగా పెరుగును. విశాఖపట్టణము జిల్లాలో అది హెచ్చుగా ఉన్నది. వాల్తేరు స్టేషన్లో దాని పూవులు అనటిపొత్తులలో పెట్టి కట్టి అమ్ముతారు. ఈ పరిశీలనమిక విడుస్తాను–ఆ కన్య లిద్దరు పుష్పలోభముచేత ఆ పొదదగ్గరకు వెళ్లిరి. ఒక పూవురెమ్మ కదల్చినారో లేదో రెండు త్రాచు పాములు పొద క్రిందనుండి ఆ కన్యల కిరు ప్రక్కలా ఎదుర్కొని పడగలెత్తి బుసకొట్ట సాగించెను. వాటిని చూచి ఆ కన్యలు గగ్గోలు పడి అరచిరి. సంగీత సాధనకు రామయ్యగా రప్పుడా పక్కకే వచ్చి ఉండిరి. అరపువిని ఆయన చేరబోయి భయపడవద్దని వారికి చెప్పుతూ అట్టె కూర్చుండి పున్నాగ రాగము ఆలాపన చేయ నారంభించెను బుసకొట్టుతూ ఆ కన్యలమీదికి దుముకుతూ ఉన్న త్రాచులు రెండూ పడిగలార్చి హాయిగా ఆడుతూ రామయ్యగారిని చేరటోయెను. అపాయము తప్పి ఆ కన్య లిద్దరూ అటునుండి తొలగిపోయి దూరాన రామయ్య గారి నేర్పు తిలకిస్తూ ఉండిరి. ఆనందపరవశుడై రామయ్యగారు అరగంటసేపు నాగరాజుల యెదుట రాగాలాపన చేసిరి, ఆ కన్యలున్నూ

సంగీతము నేర్చుకొంటున్నవారే గనుక ఆయన గానమాధుర్యమును ఆప్యాయముగా ఆస్వాదించిరి. రామయ్యగారు నాడు మైసూరు మహారాజుగారి దగ్గర పాడి ఎంత ఆనందించిరో నేడు నాగరాజుల దగ్గరపాడి అంత ఆనందించిరి. అటు తర్వాత షడ్జ శ్రుతి మీద ఏదో ఆలాపన చేయ నారంభించగా సర్పములలు సరసర దూరముగా పారిపోయెను ఆ కన్యలు చేరవచ్చి "తాతగారు ! మీరు మహానుభావులు ! మీ పాట అద్భుతమైనది ! కాటు వేయనున్న పాములను పాట చేత మెప్పించి మా ఆపద తప్పించినారు" అని మెచ్చుకొని తా మంతకుముందు కట్టిన పెద్ద పూవుల చెండును ఆయనకు బహుమానముగా ఇచ్చి నమస్కరించి ఇంటికి కొనిపోవుటకు మరికొన్ని పూవులను కోసుకోబోయిరి.

"నేడు నాకు శుభదినము. జమీందారుగారు నాకీవేళా ఉద్యోగము ఏర్పాటు చేస్తారు. ఇప్పటికథ దానికి సూచకమే" అని ఆనందించి తాను బహుమానముగా పడసిన పూవులచెండును జమీందారుగారికి కానికగా అర్పించుట కాయన వడివడిగా బయలుదేరెను వారు వెళ్ళేసరికి జమీందారుగా ఎవ్వరితోనో మాట్లాడుతూ ఉండిరి. రామయ్యగారిచ్చిన పూవులచెండును పుచ్చుకొని "సరే! సంగీతశాలకు పొండి. మీ విషయము నేడు ఫయిసలవుతుంది. అక్కడి సభికులు తెలుపుతారు" అనిరి. మరి మాటాడుటకు ఎడమియ్యలేదు. "మరొక పెద్దమనిషితో మాట్లాడుతున్నారు గనుక అవకాశము లేదు అధికము ప్రస్తాపించడానికి" అనుకొని రామయ్యగారు బైటికివచ్చిరి. లేకుంటే తోటలో జరిగిన నాటికథను చెప్పే ఉండేవారు. జమీందారుగా రన్నమాటనుబట్టి తనకు జీతము వగైరాల విషయము సంగీతశాలకు వెళ్ళి తెలుసుకొమ్మన్నారని అనుకొని కాలాచకుండా ఆదరాబీదరా ఆయన అక్కడికి వెళ్ళెను. సభికులను సందర్శించెను. అక్కడి వారానాడు వ్యంగ్యపు వేళాకోళము విడిచి బాహాటపు పరిహాసములే ఆరంభించిరి. "వెఱ్ఱిబ్రాహ్మడా ! నీవు వచ్చి మా కిక్కడ గురుత్వము నెరపుతావుగా తాతవు! నీపాట ఎవరికి కావలెను! నీకు హార్మోనియము పనికిరాదుగద! ఎవళ్ళ యిళ్ళలోనయినా అటకల మీద పాత తంబురాలు వ్రేళ్ళాడగట్టి ఉంటవి. అలాగంటిదేదో ఒకటిన్నీ దానితో పాటు పెద్దది అక్షయపాత్ర ఒకటిన్ని సంపాదించుకొంటివ భేషయిన వుద్యోగమవతుంది నీది. నీకిక్కడ ఉద్యోగమేమిటికి గనుక! చక్కగా మేము చెప్పినది సాగించుకో, పో, పాపము, చాలా సార్లు తిరిగినావు." అని అందులో ఒక మొనగాడనెను. అందరు అట్టే అవహేళనము చేసిరి రామయ్యగారు ఆల్టడు ఆంతరించి నప్పటికంటె వేయిరెట్లు హెచ్చుగా విరిగిపోయినారు. నోరు తడబడెను. కాళ్ళు గడగడలాడెను. కన్నులనీరు క్రమ్మెను, ఆడు గానలేదు. మొగాన ముసుగు వేసుకొని కాళ్ళీడ్చుకుంటూ ఇంటికి కదలినారు. తోటనుండి జమిందారుగారింటికి, అక్కడనుండి సంగీతశాలకు, సరసర నడిచివచ్చిన రామయ్యగారిప్పుడు ఇల్లుచేరు కొనేది యేలాగో దైవమా అని తల్లడిల్లుతూ తప్పటడుగులు వేస్తూ నడుస్తున్నారు.

ఇంతకుముందు పూలతోటలో త్రాచుబాముల బారినుండి రామయ్యగారు సంగీతముపాడి సంరక్షించిన కన్యలు మన జమీందారుగారి కుమార్తెలే, ఆతోటలో వారు మరికొన్ని పూలు కోసుకొని చెళ్ళుకట్టుకొని ఇంటికి వచ్చిరి. తోటలో జరిగిన ఆపద కథను వారు తండ్రిగారితో చెప్పిరి. జమీందారుగా రాశ్చర్యము చెంది అట్టి గట్టివిద్వాంసుడు ఉంటే మన సంగీతసభలో ఉద్యోగమిత్తునుగదా! అని ఉప్పొంగిరి, ఆయనను విచారించి తప్పక సత్కరించవలసినదని ఆకన్యలు తండ్రిగారిని వేడుకొనిరి, మరిన్నీ ఆయన పున్నాగరాగపు పోకడలు అద్భుతముగా ఉన్నవని తామూ సంగీతము నేర్చుకొంటున్నవారే గనుక వివరించి చెప్పిరి. జమీందారు గారు వారినిగూర్చి విచారించి సత్కరిస్తానని చెప్పి ఆపద తప్పి వచ్చిన కుమార్తె లను ఆదరముతో ఒడిలోనికి చేరదీసుకొనిరి, చేరబోయి ఆ బాలికలు టేబిలుమీద పెట్టివున్న పూల చెండును జూచి యిది యెట్లువచ్చినదని అబ్బురముతో అడిగిరి. "ఒక వెఱ్ఱి బ్రాహ్మడు తాను పెద్ద సంగీత విద్వాంసుడనని తనకు ఉద్యోగమిప్పించ వలసినదని వారము రోజులనుండి వచ్చి చెప్పకొంటున్నాడు. నేడీపూలచెండును కొనుక్కువచ్చినాడు గాబోలును కానిక తెచ్చినాడు, సంగీతశాలకు పొమ్మన్నాను. అక్కడ సాంఘికులతో ఆశపెట్టుకోవద్దని చెప్పవలసినదని చెప్పినాను. చేదస్తపు బ్రాహ్మడు," అని జమీందారుగార నిరి. "నాన్నాగారూ! ఈచెండు మీకు తెచ్చిన వారే మమ్మీవేళ సంరక్షించినవారు, ఈచెండు మేమే యిచ్చినాము, ఆకారము అట్లా ఉన్నదిగాని ఆయన అఖండ విద్వాంసుడు," అని ఆకన్యలు సర్వము సవిస్తరముగా తెలిపిరి, జమీందారుగారు నాలుక కొరుక్కొన్నారు. "అయ్యో! వేషము చూచి వేళాకోళము చేసినాము గాని పాటతీరు ఒకతూరి అయినా పరికింపకపోతిమే" అనుకొన్నారు. కుమార్తెలు తొందరపరచగా "కోచిబండిమీద సంగీతశాలకు వెళ్ళి ఇన్నూరు రూపాయలిప్పుడు బస ఖర్చుకింద వారికి ఇచ్చి రేపటెల్లుంట పాటకచ్చేరీ పెట్టిస్తున్నామనీ నెలకు యాభై రూపాయలకు తక్కువకాని జీతము వెంటనే ఏర్పాటు చేస్తున్నామనిన్నీ చెప్పిరావలసినద"ని కుమార్తెలతోననిరి. నూరు రూపాయల నోట్లు రెండు వారి చేతికిచ్చిర. వెంటనే కోచి కట్టించి ఆ కన్యలు సంగీతశాలకు వచ్చినారు గాని అప్పటికే జరుగవలసిన మర్యాదలు జరగడము, కాళ్ళీడ్చుకొంటూ ఆయన

అక్కడనుండి కదలి వెళ్లడము ఆయెను. సంగీతసభికుల కాకన్యలు యావద్వృంత్తాంతము చెప్పిరి. ఎల్లరు తెల్ల మొగాలు పెట్టిరి. రామయ్య గారి బస ఎరిగిన వాడందులో ఒకడు మనసు నీరై ఆ కన్యలతో కోచి బండి మీద బయలుదేరెను. వడి వడిగా వచ్చి గడె వేసి ఉన్న రామయ్య గారి బసతలుపును వారు తట్టిరి.

గుండెదడ, దప్పి, కడుపులోమంట, నాలుక పొడారిపోవడము, కళ్ళు చీకట్లుకమ్మడము మొదలయిన వికారములతో అతికష్టపడుతూ అప్పటికి నాలుగు మూడు నిముషముల క్రిందనే ఆయన యిల్లుచేరెను. "అమ్మా! నాలుక ఈడ్చుకొని పోతున్నది. సత్తుగిన్నెడు తేట మజ్జిగ దాహానికిస్తావా!" అని గోడకు చేరగిలబడి కూర్చుండి కుమార్తెను పిలిచి రామయ్యగారడిగిరి ఆమె ఆయన అలసటను చూచి తొందరతో తేట మజ్జిగ తేబోయెను. పాపము! పండుముత్తైదువ ఆయనభార్య చింపి విసనకఱ్ఱ చేతపుచ్చుకొని చెమటలు కక్కుతూ ఉన్న ఆయన శరీరమును సేదదీరేటందుకు విసరుతూ ఉండెను. తొందరపాటతో తలుపుతట్టుతూ "రామయ్యగారు! రామయ్యగారు!" అని పిలుస్తూ ఉన్న బైటివారి పిలుపును విని ఆయనభార్య "యెవరువా"రని అడిగెను. "సంగీతసభనుండి జమీందారు గారు పంపితే వచ్చినా మండీ" అని బైటివారు చెప్పిన బదులు విని ఇస్సీ అని రామయ్యగారు విసుగుకొనిరి అంతలో, లోనుండి తేట మజ్జిగ తెచ్చి తండ్రిదగ్గర పెట్టి బైట యెవరో పిలుస్తున్నట్టు విని కుమార్తె తలుపుతెరచి వేలుపలనున్న వారిని పలుకరించెను. ఆ కన్యలతో వచ్చిన సభ్యుడు "ఆమ్మా! వీరు జమీందారువారి కుమార్తెలు. జమీందారుగారు రామయ్యగారికి ఇప్పటి ఖర్చుకింద ఇన్నూరు రూపాయలిచ్చి రమ్మన్నారు. వెంటనే ఉద్యోగము ఏర్పరుస్తామన్నారు. ఇది విన్నవించి పోవచ్చినాము!" అని చెప్పెను, పాపమామె తన తండ్రికి కష్టకాలములో భగవంతుడు కన్ను తెరిచినాడని సంతోషించి లోపలికి రండని వారిని పిలిచి తలుపు బార్లగా తెరచెను. అప్పుడు రామయ్యగారు మజ్జిగ త్రాగుటకు సత్తుగిన్నె ఎత్తి పట్టుకొని ఉన్నారు. ఇంకా త్రాగలేదు. అంతలో ఆ కన్యలు చేరబోయి నమస్కరించి

"ఆయ్యా ! పూలతోటలో మీరు రక్షించినది మమ్మే, మేము జమీందారుగారి కుమార్తెలము ఆ కథంతా విని వారు నొచ్చుకొన్నారు. మీకు ఇప్పటి ఖర్చు క్రింద ఇన్నూరు రూపాయలు ఇచ్చి రమ్మన్నారు పాటకచ్చేరీ పెట్టించి వెంటనే ఉద్యోగం ఏర్పాటు చేస్తామన్నారు." అంటూ ఆ నోట్లు, తాము తర్వాత కట్టుకు తెచ్చుకొన్న పూల చెండు రామయ్యగారి ఒడియందుంచిరి. రామయ్యగారది విన్నారో లేదో గాని "ఆ ఆ" అని నోరు తెరచి అట్టే తేరజూచి కన్నులు తేల వేసిరి. సత్తుగిన్నె చేతనుండి జారి నేలబడెను. గోడకు చేరగిలబడి ఉన్న శరీరము నేలకు బోరగిలబడెను. తల్లి కూతుళ్ళు తొందరపడి మళ్ళీ మజ్జిగ తెచ్చి తెరచుకొని ఉన్న నోటిలో పోసి చూసినారు గాని గుటక పడలేదు, ఒళ్ల పట్టి చూచి సంగీత సభ్యుడు కళ్ళ నీళ్ళు విడిచెను. "అయినదమ్మా రామయ్యగారి కథ అయిన" దనెను. అంతలో అవురుమనుచున్న రాజకన్యల నాదుకొని ఆతడు బైటికి తెచ్చెను.

ఆ యిన్నూరు రూపాయలు రామయ్యగారికి ఆపర కర్మమున కయి ఉండును.

(ఐపోయింది)

★★

Click here to share your comments on this story.